

Skrypty Becka

Agnieszka Kawałko

Hanna Witczak

Prawo cywilne – część ogólna

3. wydanie

**Wydawnictwo
C. H. Beck**

SKRYPTY BECKA

Prawo cywilne – część ogólna

W sprzedaży:

Z. Radwański (red.)

PRAWO CYWILNE – CZĘŚĆ OGÓLNA. TOM 2, wyd. 2

System Prawa Prywatnego

Z. Radwański

PRAWO CYWILNE – CZĘŚĆ OGÓLNA, wyd. 10

Podręczniki Prawnicze

M. Stepaniuk

PRAWO CYWILNE. TESTY, PYTANIA I ODPOWIEDZI, TOM I

Testy Aplikacyjne

K. Pietrzykowski (wprov.)

PRAWO CYWILNE. ORZECZNICTWO, TOM I i II

Zbiory Orzecznictwa Becka

PRAWO CYWILNE 2009

Teksty Ustaw Becka

 www.edukaciaprawnicza.pl

www.sklep.beck.pl

Prawo cywilne – część ogólna

dr Agnieszka Kawałko

dr Hanna Witczak

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Jana Pawła II

3. wydanie

uzupełnione

WYDAWNICTWO C. H. BECK
WARSZAWA 2010

Redakcja: Ksenia Rzepka

© **Wydawnictwo C. H. Beck 2010**

Wydawnictwo C. H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C. H. Beck
Druk i oprawa: Poznański Zakłady Graficzne, Poznań

ISBN 978-83-255-1132-6

PRZEDMOWA

Niniejszy skrypt został opracowany z myślą o studentach prawa i administracji. Zamierzeniem było przedstawienie trudnej materii prawa cywilnego w jak najbardziej przystępnej i zwięzłej formie. Autorki mają świadomość, że opracowanie to może stanowić jedynie pomoc w nauce prawa cywilnego i nie zastąpi sięgnięcia do podręczników i komentarzy należących do klasyki polskiej cywilistyki. Każdy z rozdziałów niniejszego skryptu został dodatkowo poprzedzony wykazem literatury przedmiotu, umożliwiającej pogłębienie wiedzy na temat poszczególnych instytucji prawa cywilnego. W celu nabycia praktycznej umiejętności w zakresie rozwiązywania problemów prawnych i sprawdzania wiadomości studentów, w końcowej części poszczególnych rozdziałów zamieszczono kazusy, do wykorzystania w trakcie ćwiczeń z prawa cywilnego lub samodzielnej pracy studentów. Kazusy nie zawierają rozwiązań, a odpowiedzi zawarte są w tekście omawiającym poszczególne instytucje części ogólnej prawa cywilnego.

Oddawane do rąk Czytelników opracowanie stanowi uzupełnioną, o najnowsze orzecznictwo Sądu Najwyższego i literaturę przedmiotu, wersję poprzedniego wydanie skryptu. Uwzględniono w nim również dokonane w ostatnim czasie nowelizacje przepisów prawa cywilnego.

Autorki

Lublin–Warszawa, listopad 2009 r.

SPIS TREŚCI

Przedmowa	V
Wykaz skrótów	XIII
Wykaz literatury	XV
Rozdział I. Pojęcie i źródła prawa cywilnego	1
§ 1. Pojęcie prawa cywilnego	2
I. Prawo cywilne w znaczeniu przedmiotowym i podmiotowym	2
1. Prawo cywilne w znaczeniu przedmiotowym	2
2. Prawo cywilne w znaczeniu podmiotowym	3
II. Systematyka i zakres prawa cywilnego	4
1. Systematyka prawa cywilnego	4
2. Zakres prawa cywilnego	4
2.1. Prawo rodzinne	4
2.2. Prawo handlowe	5
2.3. Prawo spółdzielcze	6
2.4. Prawo rolne	7
2.5. Prawo pracy	7
III. Zasady prawa cywilnego	7
1. Pojęcie zasad prawa cywilnego	7
2. Zasada jedności prawa cywilnego	8
3. Zasada autonomii woli stron	8
4. Zasada ochrony osoby ludzkiej	8
5. Zasada ochrony dobrej wiary	8
6. Zasada dziedziczenia	9
7. Zasada odpowiedzialności za długi	9
8. Zasada odpowiedzialności za szkodę	10
§ 2. Źródła prawa cywilnego	11
I. Unifikacja i kodyfikacja prawa cywilnego	12
1. Unifikacja prawa cywilnego	12
2. Kodyfikacja prawa cywilnego	15
II. Reforma prawa cywilnego	16
1. Ustawa nowelizująca z 28.7.1990 r.	16
2. Ustawa nowelizująca z 14.2.2003 r.	18

III. Źródła obowiązującego prawa cywilnego.....	21
IV. Rodzaje norm i przepisów cywilnoprawnych.....	22
V. Zasady prawa międzyczasowego.....	24
Rozdział II. Stosunek cywilnoprawny.....	29
§ 3. Pojęcie i rodzaje stosunków cywilnoprawnych.....	30
I. Zdarzenia cywilnoprawne.....	30
II. Pojęcie stosunku cywilnoprawnego.....	31
III. Rodzaje stosunków cywilnoprawnych.....	32
§ 4. Podmioty i strony stosunków cywilnoprawnych.....	33
I. Pojęcie.....	33
II. Wielość podmiotów.....	33
1. Zobowiązania podzielne.....	34
2. Solidarność dłużników lub wierzycieli.....	34
3. Współwłasność w częściach ułamkowych.....	35
4. Współwłasność łączna.....	37
§ 5. Przedmiot stosunków cywilnoprawnych.....	37
I. Pojęcie.....	37
II. Rzeczy.....	38
1. Pojęcie rzeczy.....	38
2. Rodzaje rzeczy.....	40
2.1. Nieruchomości.....	40
2.2. Rzeczy ruchome.....	41
2.3. Inne rodzaje rzeczy.....	42
2.3.1. Rzeczy oznaczone co do gatunku i co do tożsamości.....	42
2.3.2. Rzeczy podzielne i niepodzielne.....	42
2.3.3. Rzeczy znajdujące się w obrocie (<i>res in commercio</i>) i wyjęte z obrotu (<i>res extra commercium</i>).....	43
2.3.4. Rzeczy zużywalne i niezubywalne.....	44
2.3.5. Rzeczy pojedyncze i zbiorowe.....	44
2.3.6. Rzeczy istniejące i przyszłe.....	45
3. Część składowa.....	45
4. Przynależność.....	47
5. Pożytki.....	48
III. Przedsiębiorstwo.....	49
IV. Gospodarstwo rolne.....	51
V. Mienie i majątek.....	51
Rozdział III. Prawo podmiotowe.....	55
§ 6. Pojęcie prawa podmiotowego.....	56
§ 7. Normatywne postacie praw podmiotowych.....	56
I. Prawa podmiotowe bezpośrednie.....	56
II. Roszczenia.....	56
III. Uprawnienia kształtujące.....	57
IV. Zarzuty.....	57

§ 8. Rodzaje praw podmiotowych	58
I. Prawa bezwzględne i względne	58
II. Prawa majątkowe i niemajątkowe	59
III. Prawa zbywalne i niezbywalne	59
IV. Prawa akcesoryjne i prawa związane	60
V. Prawa podmiotowe tymczasowe	61
§ 9. Typy praw podmiotowych	61
§ 10. Nabycie i utrata prawa podmiotowego	61
I. Pierwotne i pochodne nabycie prawa podmiotowego	61
1. Nabycie pierwotne	62
2. Nabycie pochodne	62
2.1. Zasada <i>nemo plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habet</i>	62
2.2. Rodzaje nabycia pochodnego	63
II. Translatywne i konstytutywne nabycie prawa podmiotowego	64
1. Nabycie translatywne	64
2. Nabycie konstytutywne	64
III. Utrata i wygaśnięcie prawa podmiotowego	64
IV. Wykonywanie prawa podmiotowego	65
1. Zasady wykonywania praw podmiotowych	65
2. Nadużycie prawa podmiotowego	65
2.1. Pojęcie nadużycia prawa podmiotowego	65
2.2. Teoria zewnętrzna nadużycia prawa podmiotowego	66
2.3. Teoria wewnętrzna nadużycia prawa podmiotowego	66
3. Zasady rozstrzygania kolizji praw podmiotowych	68
3.1. Pojęcie kolizji praw podmiotowych	68
3.2. Zasada pierwszeństwa	68
3.3. Zasada proporcjonalnej redukcji praw	69
3.4. Rozstrzyganie kolizji przez sąd	70
Rozdział IV. Podmioty prawa cywilnego	71
§ 11. Osoby fizyczne	71
I. Zdolność prawna	74
1. Pojęcie i zakres zdolności prawnej	74
2. Nabycie i utrata zdolności prawnej	75
2.1. Urodzenie jako przesłanka nabycia zdolności prawnej	75
2.2. Sytuacja prawna dziecka poczętego	75
2.3. Utrata zdolności prawnej	76
2.3.1. Śmierć osoby fizycznej	76
2.3.2. Uznanie za zmarłego	77
2.3.2.1. Przesłanki uznania za zmarłego	77
2.3.2.2. Tryb orzekania o uznaniu za zmarłego	78
2.3.2.3. Skutki uznania za zmarłego	79
2.3.3. Sądowe stwierdzenie zgonu	80

II. Zdolność do czynności prawnych.....	80
1. Pojęcie i zakres zdolności do czynności prawnych	80
1.1. Pojęcie zdolności do czynności prawnych.....	80
1.2. Wiek	80
1.3. Ubezwłasnowolnienie.....	81
1.3.1. Rodzaje i przesłanki ubezwłasnowolnienia	81
1.3.2. Tryb orzekania o ubezwłasnowolnieniu	84
1.3.3. Skutki orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu	86
2. Brak zdolności do czynności prawnych.....	87
3. Ograniczona zdolność do czynności prawnych.....	88
4. Pełna zdolność do czynności prawnych.....	90
§ 12. Osoby prawne.....	94
I. Pojęcie osoby prawnej.....	95
II. Powstawanie i zasady funkcjonowania osób prawnych	96
1. Powstawanie osób prawnych	96
2. Zasady funkcjonowania osób prawnych	98
2.1. Nazwa i firma	98
2.2. Teoria organów	101
III. Rodzaje osób prawnych	104
1. Korporacyjne i fundacyjne (zakładowe) osoby prawne.....	104
2. Gospodarcze i niegospodarcze osoby prawne	105
3. Państwowe i samorządowe osoby prawne.....	106
4. Kościelne osoby prawne.....	109
IV. Utrata osobowości prawnej.....	109
§ 13. Jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.....	110
§ 14. Dobra osobiste.....	112
I. Pojęcie i rodzaje dóbr osobistych.....	113
1. Pojęcie dóbr osobistych.....	113
2. Rodzaje dóbr osobistych	114
III. Przesłanki ochrony dóbr osobistych.....	118
IV. Środki ochrony dóbr osobistych	120
1. Roszczenie o zaniechanie naruszeń	121
2. Roszczenie o usunięcie skutków naruszenia	122
3. Roszczenie o zadośćuczynienie pieniężne lub zapłatę na cel społeczny	123
4. Roszczenie odszkodowawcze.....	123
Rozdział V. Czynności prawne	127
§ 15. Oświadczenie woli.....	128
I. Czynność prawna a oświadczenie woli	128
II. Składanie oświadczeń woli.....	130
III. Sposoby zawierania umów	134
1. Oferta i jej przyjęcie.....	134
2. Aukcja i przetarg.....	137
3. Negocjacje	139
IV. Wykładnia oświadczeń woli	140

§ 16. Rodzaje czynności prawnych	142
I. Czynności jednostronne, dwustronne i uchwały	142
II. Czynności <i>inter vivos</i> i <i>mortis causa</i>	143
III. Czynności konsensualne i realne	144
IV. Czynności zobowiązujące, rozporządzające i o podwójnym skutku	145
V. Czynności przysparzające	147
1. Pojęcie czynności przysparzających	147
2. Czynności kauzalne i abstrakcyjne	147
VI. Czynności odpłatne i nieodpłatne	148
VII. Czynności prawne upoważniające	150
§ 17. Treść czynności prawnej	150
I. Zakres swobody kształtowania treści czynności prawnych	150
II. Elementy treści czynności prawnych	152
1. <i>Essentialia negotii</i>	152
2. <i>Naturalia negotii</i>	153
3. <i>Accidentalia negotii</i>	153
3.1. Warunek	154
3.2. Termin	156
§ 18. Forma czynności prawnych	158
I. Rodzaje form czynności prawnych	159
1. Zwyczajna forma pisemna	159
2. Inne formy szczególne	161
II. Skutki niezachowania zastrzeżonej formy	164
1. Forma <i>ad solemnitatem</i>	164
2. Forma <i>ad probationem</i>	164
3. Forma <i>ad eventum</i>	165
III. Forma następczych czynności prawnych	165
1. Uzupełnienie lub zmiana umowy	165
2. Rozwiązanie, odstąpienie lub wypowiedzenie umowy	166
§ 19. Wady oświadczenia woli	166
I. Brak świadomości lub swobody w powzięciu decyzji i wyrażeniu woli	167
II. Pozorność	169
III. Błąd	171
IV. Groźba	175
§ 20. Sankcje wadliwych czynności prawnych	176
I. Nieważność bezwzględna	177
II. Nieważność względna	178
III. Bezskuteczność zawieszona	179
IV. Bezskuteczność względna	180
Rozdział VI. Przedstawicielstwo	189
§ 21. Pojęcie przedstawicielstwa	190
§ 22. Rodzaje przedstawicielstwa	191
I. Przedstawicielstwo ustawowe	191

II. Pełnomocnictwo.....	192
1. Udzielenie pełnomocnictwa	192
2. Rodzaje pełnomocnictwa.....	194
3. <i>Falsus procurator</i>	195
4. Odwołanie i wygaśnięcie pełnomocnictwa.....	196
III. Prokura	197
1. Pojęcie i rodzaje prokury.....	197
2. Odwołanie i wygaśnięcie prokury.....	199
Rozdział VII. Przedawnienie i terminy zawite	203
§ 23. Przedmiot przedawnienia	204
§ 24. Terminy przedawnienia	205
§ 25. Bieg terminu przedawnienia.....	206
I. Początek i zakończenie biegu terminu przedawnienia.....	206
II. Zawieszenie biegu terminu przedawnienia	207
III. Przerwanie biegu terminu przedawnienia	207
§ 26. Skutki upływu terminu przedawnienia.....	209
§ 27. Terminy zawite.....	211
Indeks rzeczowy.....	215

WYKAZ SKRÓTÓW

Biul. SN	Biuletyn Sądu Najwyższego
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze
GospNierU	ustawa z 21.8.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn. Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zm.)
FundU	ustawa z 6.4.1984 r. o fundacjach (tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203 ze zm.)
KC	Kodeks cywilny
KH	Kodeks handlowy
KP	Kodeks pracy
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
KRO	Kodeks rodzinny i opiekuńczy
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
KSH	Kodeks spółek handlowych
KWU	ustawa z 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.)
KZ	Kodeks zobowiązań
KrRejSU	ustawa z 20.8.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 17, poz. 209 ze zm.)
MoP	Monitor Prawniczy
MoPod	Monitor Podatkowy
NP	Nowe Prawo
nast.	następny (-a, -e)
niepubl.	niepublikowany (-a, -e)
OSAB	Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
OSN	Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OchrLokU	ustawa z 21.6.2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 266 ze zm.)
orz.	orzeczenie
Pal.	Palestra
PB	Prawo Bankowe
PG	Prawo Gospodarcze

PiP	Państwo i Prawo
PL.....	Przegląd Legislacyjny
post.	postanowienie
PP.....	Prawo Pracy
PPH.....	Przegląd Prawa Handlowego
PS.....	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
PWKC.....	ustawa z 23.4.1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.)
PrASC.....	ustawa z 29.9.1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2004 r. Nr 161, poz. 1688)
PrCzek	ustawa z 28.4.1936 r. – Prawo czekowe (Dz.U. Nr 37, poz. 283 ze zm.)
PrPrywM.....	ustawa z 12.11.1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 46, poz. 290 ze zm.)
Pr. Spół.	Prawo Spółek
PrSpółdz.....	ustawa z 16.9.1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jedn. Dz.U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848 ze zm.)
PrStow	ustawa z 7.4.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.)
PrWeksl	ustawa z 28.4.1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. Nr 37, poz. 282)
PrWod.....	ustawa z 18.7.2001 r. – Prawo wodne (tekst jedn. Dz.U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019 ze zm.)
R. Pr.	Radca Prawny
RPEiS.....	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	Studia Cywilistyczne
SP.....	Studia Prawnicze
SP-E.....	Studia Prawno-Ekonomiczne
ST.....	Samorząd Terytorialny
Studia Pr. Pryw.....	Studia Prawa Prywatnego
TPP	Transformacje Prawa Prywatnego
uchw.	uchwała
uchw. SN (7).....	uchwała Sądu Najwyższego w składzie 7 sędziów
WłLokU	ustawa z 24.6.1994 r. o własności lokali (tekst jedn. Dz.U. z 2000 r. Nr 80, poz. 903 ze zm.)
wyr.	wyrok
ZastRejU.....	ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. Nr 149, poz. 703 ze zm.)
Zb. Ust.	Zbiór ustaw i rozporządzeń
zd.	zdanie
ze zm.	ze zmianami
ZNUJ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

WYKAZ LITERATURY

- S. Dmowski, S. Rudnicki*, Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna, Warszawa 2004
- Kodeks cywilny. Komentarz, red. *E. Gniewek*, Warszawa 2008
- Kodeks cywilny. Część ogólna. Komentarz, t. I, red. *A. Kidyba*, Warszawa 2009
- Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. *K. Pietrzykowski*, Warszawa 1997
- Kodeks cywilny. Komentarz do art. 1–449¹¹, t. I, red. *K. Pietrzykowski*, Warszawa 2008
- E. Łętowska*, Podstawy prawa cywilnego, Warszawa 1994
- J. Mojak, J. Widło*, Polskie prawo kontraktowe. Zarys wykładu, Warszawa 2005
- Z. Radwański*, Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2004
- E. Skowrońska-Bocian*, Prawo cywilne. Część ogólna. Zarys wykładu, Warszawa 2005
- A. Stelmachowski*, Zarys teorii prawa cywilnego, Warszawa 1998
- System Prawa Cywilnego, t. I, red. *S. Grzybowski*, Wrocław 1985
- System Prawa Prywatnego, t. 1, Prawo cywilne – część ogólna, red. *M. Safjan*, Warszawa 2007
- System Prawa Prywatnego, t. 2, Prawo cywilne – część ogólna, red. *Z. Radwański*, Warszawa 2002
- A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk*, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1999

ROZDZIAŁ I

POJĘCIE I ŹRÓDŁA PRAWA CYWILNEGO

Literatura: *G. Bieniek*, W sprawie podmiotowych praw rzeczowych w nowym kodeksie cywilnym, *Rej.* 2008, Nr 2; *T. Bukowski*, Klauzule generalne w kodeksie cywilnym. O konieczności stworzenia katalogu zasad współżycia społecznego, *MoP* 2008, Nr 24; *J. Ciszewski*, Ustawowe i umowne ograniczenia odpowiedzialności osobistej, *Gd.SP* 2003, t. X; *W. Czachórski*, Przebieg prac nad kodyfikacją prawa cywilnego PRL, *SP* 1970, t. XXVI–XXVII; *tenże*, Perspektywy reformy prawa cywilnego, *PiP* 1995, z. 1; *W. Dajczak*, Zasady współżycia społecznego czy dobra wiara?, *Rej.* 2001, Nr 1; *A. Doliwa*, Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2004; *K. Doliwa*, Dobra wiara jako wyrażenie języka prawnego, *MoP* 2008, Nr 6; *J. Frąckowiak*, Instytucje prawa handlowego w kodeksie cywilnym, *Rej.* 2003, Nr 6; *J. Gajda*, Pojęcie dobrej wiary w przepisach kodeksu cywilnego, *SP* 1997, Nr 2; *E. Gniewek*, O prawie własności – w kontekście prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, *Rej.* 2008, Nr 2; *J. Gołaczyński*, Propozycje zmian formy czynności prawnych w nowym kodeksie cywilnym, *Rej.* 2008, Nr 2; *S. Grodziski*, Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919–1947), *KPP* 1992, z. 1–4; *S. Grzybowski*, Struktura i treść przepisów prawa cywilnego odsyłających do zasad współżycia społecznego, *SC* 1965, t. VI; *J. Jacyszyn*, Prace nad optymalną wizją Kodeksu cywilnego „Zielona Księga”, *Rej.* 2007, Nr 2; *G. Jędrejek*, Polski kodeks zobowiązań z 1933 roku. Powstanie, źródła, znaczenie dla europejskiego prawa obligacyjnego, *Roczniki Nauk Prawnych KUL* 2001, z. 1; *T. Knypl*, *K. Trzciniński*, Znaczenie zwyczajów i dobrych obyczajów w prawie cywilnym i handlowym, *PPH* 1997, Nr 8; *M. Lemkowski*, Materialna ochrona konsumenta, *RPEiS* 2002, z. 3; *L. Leszczyński*, Właściwości posługiwania się klauzulami generalnymi w prawie prywatnym. Perspektywa zmiany trendu, *KPP* 1995, z. 3; *P. Machnikowski*, Wybrane problemy regulacji czynności prawnych w nowym kodeksie cywilnym, *Rej.* 2008, Nr 2; *A. Mączyński*, Bezpośrednie stosowanie Konstytucji przez sądy, *PiP* 2000, z. 5; *A. Mokrysz-Olszyńska*, Dobre obyczaje w działalności gospodarczej, *KPP* 2004, z. 1; *J. Nowacki*, Analogia legis, Warszawa 1966; *J. Okolski*, Koncepcja prawa handlowego w świetle zmian w prawie cywilnym, *PPH* 1997, Nr 10; *M. Olechowski*, Odesłania ustawowe do zwyczaju (Uwagi porządkujące), *PiP* 2002, z. 7; *M. Pazdan*, Kodeks spółek handlowych a kodeks cywilny, *PiP* 2001, z. 2; *tenże*, Projektowane zmiany w unormowaniu dziedziczenia ustawowego, *Rej.* 2008, Nr 4; *tenże*, Założenia nowego kodeksu cywilnego, *Rej.* 2008, Nr 2; *tenże*, Kształtowanie się polskiego systemu prawnego w pierwszych latach II Rzeczypospolitej, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 1969, Nr 1; *Z. Radwański*, *M. Zieliński*, Uwagi de lege ferenda o klauzulach generalnych w prawie prywatnym, *PL* 2001, Nr 2; *J. Rajski*, Rola doktryny w procesie stopniowej europeizacji prawa prywatnego, *KPP* 2007, z. 3; *M. Saffan*, Refleksje o roli zwyczaju, [w:] *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu*, red. *A. Nowicka*, Poznań 2005; *J. Skapski*, O stanie i potrzebach prawa cywilnego

– uwag kilka, PS 1992, Nr 7–8; *M. Snitko-Pleszko*, Kodeks cywilny po nowelizacji. Cz. I, II, III, MoP 2003, Nr 9, 10 i 11; *S. Soltysiński*, Przepisy ogólne kodeksu spółek handlowych, PiP 2001, z. 7; *S. Soltysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja*, Założenia reformy prawa spółek handlowych, Pr. Spół. 1997, Nr 6; *R. Stefanicki*, Dobre obyczaje w prawie polskim, PPH 2002, Nr 5; *A. Stelmachowski*, Klauzule generalne w kodeksie cywilnym, PiP 1966, z. 4–5; *A. Szajkowski*, Refleksje nad nowym Kodeksem spółek handlowych, PUG 2001, Nr 1; *K. Trzeciński*, Zwyczaj i prawo zwyczajowe jako źródła prawa prywatnego, Rej. 1998, Nr 3; *J. Wasilkowski*, Metoda opracowania i założenia Kodeksu Cywilnego, PiP 1964, z. 10; *M. Załucki*, Konstrukcja prawna zasiedzenia własności nieruchomości w kontekście regulacji nowego kodeksu cywilnego, Rej. 2009, Nr 3; *Z. Ziemiński*, Przepis prawny a norma prawna, RPEiS 1960, z. 1; *tenże*, Stan dyskusji nad problematyką klauzul generalnych, PiP 1989, z. 3; *J. Zralek*, Kilka uwag o projekcie uregulowania długu gruntowego, Rej. 2008, Nr 4.

§ 1. Pojęcie prawa cywilnego

Nazwa „prawo cywilne” wywodzi się od rzymskiego *ius civile*, tj. prawa obywateli rzymskich (w odróżnieniu od *ius gentium*, tj. prawa mieszkańców Imperium Rzymskiego) i ma obecnie inne znaczenie. Prawo cywilne należy do szeroko rozumianego **prawa prywatnego**, tj. regulującego stosunki między autonomicznymi podmiotami. Autonomiczność podmiotów przejawia się w następujących płaszczyznach:

- 1) swobodzie kształtowania rodzajów i treści stosunków prawnych,
- 2) braku władczego podporządkowania jednego podmiotu drugiemu,
- 3) równorzędności podmiotów względem siebie,
- 4) sposobie rozstrzygania sporów między podmiotami prawa cywilnego; ingerencja organów państwa (sądu) następuje zwykle z inicjatywy strony stosunku cywilnoprawnego.

W **prawie publicznym** występuje podporządkowanie jednego podmiotu drugiemu, tj. organowi państwa lub samorządu terytorialnego. Organy te wyposażone są w kompetencję władczego, jednostronnego ingerowania w sytuację prawną podmiotów stosunku prawnego.

I. Prawo cywilne w znaczeniu przedmiotowym i podmiotowym

1. Prawo cywilne w znaczeniu przedmiotowym

Prawo cywilne w **znaczeniu przedmiotowym** jest to gałąź prawa obejmująca normy regulujące stosunki majątkowe i niemajątkowe między osobami fizycznymi i prawnymi oraz jednostkami organizacyjnymi wyposażonymi w zdolność prawną, na zasadzie równorzędności podmiotów i autonomii woli stron.

Elementami wyróżniającymi poszczególne gałęzie prawa są:

- 1) podmioty tego prawa,

- 2) przedmiot,
- 3) metoda regulacji.

Podmiotami prawa cywilnego (art. 1, art. 33 i 33¹ KC) są osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, ale wyposażone w zdolność prawną.

Przedmiotem norm cywilnoprawnych są stosunki o charakterze majątkowym i niemajątkowym. W obrocie cywilnoprawnym większość stosunków prawnych ma charakter majątkowy, do wyjątków należą stosunki niemajątkowe. Stosunki majątkowe obejmują przede wszystkim stosunki własnościowe w najszerszym tego słowa znaczeniu, jak również stosunki polegające na wymianie dóbr i usług. Najogólniej mówiąc, stosunki majątkowe mają za przedmiot interes natury ekonomicznej. Natomiast stosunki niemajątkowe nie są bezpośrednio uwarunkowane interesem ekonomicznym; nie wyklucza to jednak powiązania ich ze stosunkami o charakterze majątkowym (np. dochodzenie roszczeń majątkowych z tytułu ochrony dóbr osobistych).

Podstawowym i najistotniejszym elementem wyróżniającym prawo cywilne spośród innych gałęzi prawa jest **metoda regulacji**, czyli oparcie stosunków cywilnoprawnych na **zasadzie równorzędności stron**. Równorzędność podmiotów ma charakter formalny, tj. żadnej ze stron stosunku cywilnoprawnego nie przysługuje kompetencja do władczego jednostronnego ingerowania w sferę praw i obowiązków drugiej strony, chyba że co innego wynika z treści łączącego ich stosunku prawnego (np. uprawnienie do jednostronnego wypowiedzenia umowy najmu). Równorzędność podmiotów przejawia się również w **jednakowej ochronie prawnej** podmiotów stosunku cywilnoprawnego. Natomiast z punktu widzenia ekonomicznego strony te mogą mieć różny status (np. osoba fizyczna i duża spółka giełdowa).

Cechą charakterystyczną stosunków cywilnoprawnych jest w szczególności równorzędność podmiotów tych stosunków i wzajemność (ekwiwalentność) ich świadczeń w przeciwieństwie do stosunków kształtowanych w drodze zarządzenia administracyjnego, opartych na zasadzie nadrzędności. Typowym stosunkiem cywilnoprawnym jest stosunek łączący kupującego ze sprzedawcą, ze względu na to, że wzajemna sytuacja prawna wyznaczona zostaje przez czynności prawne, podjęte w ramach przysługującej im swobody decyzyjnej – autonomii woli (uzasadnienie uchw. SN z 9.6.1995 r., III CZP 72/95, OSN 1995, Nr 10, poz. 146).

2. Prawo cywilne w znaczeniu podmiotowym

Prawo cywilne w znaczeniu podmiotowym to uprawnienie lub zespół uprawnień wynikających z określonego stosunku cywilnoprawnego, przyznanych i zabezpieczonych przez normę prawną, np. prawo własności. Prawo cywilne w znaczeniu przedmiotowym (zespół norm prawnych) reguluje prawa (typy praw) cywilne w znaczeniu podmiotowym.